

5. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога / Г.Г. Нейгауз // 4-е изд. – М.: Музыка, 1982. – 300 с.
6. Флоренский П.А. Мысль и язык / П.А. Флоренский // У водоразделов мысли: Собр. соч. в 2-х тт. – М.: Прометей, 1989. – Т. 2. – 324 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гончаренко Лариса Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: духовно-професійний розвиток студентів в процесі інструментально-виконавської діяльності.

УДК 781. 24 (07)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МУЗИЧНОГО ТВОРУ

Олена ГОРБЕНКО (Кіровоград)

Постановка проблеми. Основними завданнями в структурі музично-педагогічної діяльності вчителя музики є: вміння виконувати твори різних стилів і форм інструментального письма; вміння розкривати художній образ твору на основі точного виконання нотного тексту й власного виконавського досвіду; вміння володіти навичками самостійної роботи над музичним твором; знання специфіки виконання шкільного репертуару. У зв'язку з цим формування художньо-інтерпретаційних умінь майбутнього вчителя музики в класі основного інструмента набуває особливого значення. Саме в процесі художньо-інструментальної інтерпретації накопичується музично-виконавський досвід, формується художня культура, вдосконалюється техніка виконання, розвивається художньо-образне мислення й особистісні якості.

Мета статті: розкрити сутність, структуру й особливості музичної інтерпретації в процесі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Основний зміст статті. Однією із сутнісних ознак професіоналізму майбутнього вчителя музики є художня інтерпретація. Про це свідчать ґрунтовні праці О.Олексюк, О.Отич, Г.Падалки, Л.Паньків, О.Ростовського, О.Рудницької, О.Щолокової та ін.. Науковці підкреслюють, що саме в процесі художньої інтерпретації і через художню інтерпретацію формується, розвивається і реалізується особистість учителя музики.

Інтерпретація, зазначає Г.Падалка, – основний вид художньої діяльності у виконавських мистецтвах. Процес музичної інтерпретації містить не тільки відтворювальні, репродуктивні аспекти, а й значний потенціал виявлення творчого ставлення до твору. Виконавцю, підкреслює науковець, слід не лише заглибитися в авторське відчуття образу та якомога повніше передати його у власному трактуванні, а й виявити власне розуміння тексту, виявити власні почуття, передати особливості власного сприйняття того, що створив автор [5, с.190].

В Енциклопедичному словнику поняття «інтерпретація» трактується як зображення, дешифрування чи моделювання однієї системи (тексту, подій, фактів, художніх творів тощо) в іншій, більш конкретній, визначеній, зрозумілій чи загальноприйнятій.

У «Музичній енциклопедії» поняття «інтерпретація» (від лат. *interpretatio*) – роз'яснення, тлумачення) визначається як художнє тлумачення співаком, інструменталістом, диригентом, камерним ансамблем музичного твору у процесі його виконання, розкриття ідейно-образного змісту музики виразними і технічними засобами виконавського мистецтва.

Словник іншомовних слів визначає поняття «інтерпретація» як творче розкриття змісту будь-якого художнього твору, що визначається ідейно-художнім задумом та індивідуальними особливостями артиста.

Теоретичні концепції щодо структуризації, внутрішніх механізмів й змісту художньої інтерпретації досліджуються в наукових працях Л.Виготського, С.Рубінштейна, Б.Теплова, С. Фейнберга. Вчені визначають художню інтерпретацію як особливу духовно-практичну діяльність [1; 6; 7], як активний творчий процесу художнього тлумачення музичного твору [7].

Пов'язуючи художньо-інтерпретаційний процес із художнім сприйняттям, учені підкреслюють, що процес художнього пізнання характеризується не тільки емоційно-чуттєвим характером, а тісно пов'язаний із аналітико-синтетичною діяльністю свідомості інтерпретатора. Емоції та почуття, що завжди супроводжують музично-виконавський процес, впливають і стимулюють продуктивність творчого когнітивно-розумового процесу, поступово набувають осмисленості й концентрованості, містять значні інтелектуальні потенції й виконують пізнавальні функції, є «глибокодумними» [6] й «розумними» [1].

Особливості художньої інтерпретації як діяльності зумовлюють її структуризацію. О.Рудницька, констатує стадіальний характер процесу художнього пізнання, виокремлює такі його етапи [4, с.53]: перцептивний рівень сенсорної інформації, занурення в «почуттєву стихію» звуків; аналіз виразно-смыслового значення музичної мови; інтерпретація емоційно-образного змісту музичного твору.

Обґрунтовуючи художньо-інтерпретаційну природу виконавської діяльності, Є.Гуренко у складній художньо-інтерпретаційній системі виокремлює дві підсистеми: перша – це процес формування виконавського задуму (художнє проектування результату виконавського мистецтва); друга – реалізація результату виконавського мистецтва як матеріального утворення.

Виокремлення цих ступенів є досить умовним, оскільки процес художнього пізнання, як зазначає О.Рудницька, є інтегративним процесом, який не розпадається на ізольовані частини, оскільки емоційна реакція завжди поєднується з аналітико-синтетичною діяльністю свідомості [4, с.54].

На першому етапі процесу художньої інтерпретації відбувається перцептивне розрізнення музичної інформації, тому на даному етапі важливим є наявність таких художньо-інтерпретаційних умінь: виокремлювати засоби музичної виразності, стежити за їхніми трансформативними змінами, вміти об'єднувати в цілісність, досліджувати внутрішні зв'язки; диференціювати художні враження; правильно знаходити композиційний центр як ключову категорію змістової сутності музичного твору.

Другий етап – аналіз і розуміння сутності музичного твору – пов'язаний з переходом від перцепції музичної інформації до освоєння її виразно-сміслових значень. Тому на другому етапі важливо формувати такі художньо-інтерпретаційні вміння: аналізувати засоби музичної виразності; порівнювати й доповнювати художній образ іншими видами мистецтва; використовувати історичні, загальнохудожні знання, здійснювати інтегративні зв'язки. Цей етап характеризує прагнення виконавця-інструменталіста якомога точніше зрозуміти об'єктивний художній текст, що закріплений у системній структурі засобів виразності музичного твору. На даному етапі відбувається складна аналітично-розумова діяльність виконавця-інтерпретатора, що надалі передбачає синтез, поєднання в художню цілісність, виокремлені й осмислені засобами музично-теоретичного аналізу, музичні побудови.

На третьому етапі вивчення музичного твору особливого значення набуває розвиток таких художньо-інтерпретаційних умінь: уміння особистісного освоєння художньої образності, емоційно-емпатійне «перевтілення»; техніка художнього виконання; вольові якості виконавця-інструменталіста в процесі сценічного виступу.

Виокремлені музично-інструментальні вміння спрямовують фантазію, пам'ять, силу уявлення, асоціації, співпереживання, перевтілення в художній образ, спричиняють до здійснення художнього діалогу.

Суттєвого значення у процесі художньої інтерпретації набувають «міжхудожні» асоціації, які породжуються структурою музичного твору й сприяють розширенню меж образних уявлень виконавця. Це дає змогу на етапі первинного проектування художнього образу використовувати художні аналогії з іншими видами мистецтва, що сприяє розвитку художньої ерудованості, художньої культури, когнітивно-розумової та емоційно-почуттєвої сфер, активізації особистісних якостей виконавця-інструменталіста.

Виконавська інтерпретація передбачає творчий пошук «істинного» обличчя автора, ціннісне осмислення й оцінку музичного твору, завдяки чому створюється адекватний, але не тотожний авторському баченню художній образ, що містить весь потенціал «Я» особистості виконавця в процес художнього перетворення. Тому наявність високого ступеня творчої самостійності, розвиненості неповторного асоціативного комплексу, фантазії, уяви, мистецтва перевтілення, співпереживання і співтворчості в художньо-інтерпретаційному процесі сприяє нестереотипному розв'язанню творчих завдань, «входження» в глибинні прошарки музичного твору, діалогічності художнього спілкування, виявленню емоційно-почуттєвих переживань суб'єкта художньої взаємодії, що надалі уможлиблює здійснити якісні зміни внутрішнього стану особистості й сприяти «якісним новоутворенням» [1].

Саме завдяки елементам співтворчості, збагаченню художньо-інтерпретаційного процесу неординарним мисленням виконавця, його особистісно-індивідуальним ставленням до твору художня інтерпретація стає не тільки адекватною й переконливою, а особистісно-переконливою, особистісно-адекватною, гармонійно поєднуючи класичне трактування твору з індивідуальним баченням й відчуттям його сутності [2; 3], реалізується духовно-особистісний потенціал твору, наступає стан, що сприяє «розв'язанню особистісного завдання» [1].

Через співтворчість здійснюється діалогічність свідомостей, розуміння іншого як самого себе, переживання «духу» музичного твору. Здатність до співтворчості як певний спосіб діалогового спілкування між композитором і тим, хто осягає художній образ, визначає рівень художньо-пізнавальної діяльності виконавця-інтерпретатора.

Науковці (О.Олексюк, Г.Падалка, О.Рудницька, О.Щолокова та ін.) зазначають, що успіх публічного виступу визначається характером обдарування виконавця, глибиною виконавського задуму, набутим музично-виконавським досвідом, конкретним психофізіологічним станом виконавця, а також об'єктивними зовнішніми умовами (акустикою концертного залу, реакцією слухачів, якістю інструмента тощо).

Із аналізу наукових праць робимо висновок, що художня інтерпретація – це процес, який складається з таких етапів пізнання: засвоєння продукту первинної творчості, створення власної виконавської концепції, репетиційної роботи, сценічно-публічного виконання. На кожному з етапів формується музично-виконавський досвід, накопичуються знання, поглиблюється художній тезаурус, вдосконалюються художньо-інтерпретаційні вміння, здібності, особистісні якості виконавця

Слід зазначити, що кожен з видів музично-виконавської діяльності передбачає особливі вияви творчості в процесі усвідомлення особистісного смислу твору та його відтворення, різний ступінь оригінальності й неповторності, спільними характеристиками яких є емоційність, інтелектуальність, емпатійність, інтеріоризація художнього образу, діалогове спілкування з автором твору, співтворчість, асоціативно-образне мислення, уявлення та фантазія суб'єкта художнього спілкування, інтуїція, рефлексивність як вираз актуалізованого самовираження в процесі неповторно-індивідуальної виконавської інтерпретації.

Суб'єктивізація відтворення музичного образу є закономірним явищем, оскільки виконавець не може абсолютно точно "розшифрувати" нотний текст, проникнути в глибинні прошарки музичного твору, духовний світ автора, його творче мислення, а отже, й адекватно відтворити художній образ, адже кожен виконавець відрізняється рівнем обсягу знань, умінь, розвитком емоційно-емпатійної культури, художньою технікою, досвідом виконавської діяльності, розвитком музичних здібностей та іншими виконавськими якостями, що характеризують його як унікальну особистість і детермінують індивідуальний художньо-інтерпретаційний процес.

Значну роль у процесі художньої інтерпретації відіграють художньо-технічні вміння та здібності виконавця, які переважно мають природне походження у вигляді індивідуальних анатомо-фізіологічних задатків і можуть бути природженими передумовами музичних здібностей, виявляються для виконавців-інструменталістів у високій рухливості, моториці, оптимальній координації усіх структурних компонентів виконавського апарату (руки, пальці); для виконавців-вокалістів у типі голосу, манері виконання. Ці властивості мають здатність активно розвиватися й удосконалюватися.

Художньо-виконавські здібності являють собою складний комплекс раціонально-інтелектуальної, почуттєво-емоційної й творчої діяльності, розвиваються й формуються в процесі аналізу-інтерпретації через вміння здійснювати повноцінний художній діалог з автором твору, розуміти художній образ у єдності змісту й форми, володіти різнобарвною гамою

почуттів і переживань, розвиненим розумово-аналітичним мисленням, багатим асоціативно-образним фондом, що уможливорює адекватність оцінювання художньої інформації, суб'єктивність висловлювання-розуміння, творчий пошук особистісно-значущих смислів, співзвучних власному духовному світу, самореалізацію й самовираження виконавця як творчої особистості.

Виконавцю-інструменталісту необхідно не тільки художньо й виразно виконати твір, донести його образний зміст до слухача, а й активізувати та мобілізувати свої емоційно-вольові якості, виявити сценічну надійність, артистичність, утілити власний інтерпретаційний задум у публічному виступі.

Узагальнюючи підходи й положення щодо внутрішнього змісту й структурних особливостей художньо-інтерпретаційного процесу, ми робимо висновок, що здатність до музично-інструментальної інтерпретації передбачає: – розуміння інтерпретатором-виконавцем сутності музичного твору, осмислення та осягнення його художньо-інтонаційного смислу;

- здатність до індивідуально-творчої інтерпретації музичного твору;
- володіння технікою художнього виконання;
- здатність творчо мобілізувати характерологічні вольові якості у процесі сценічно-виконавського діяльності.

Удосконалити процес музично-інструментальної інтерпретації покликані педагогічні умови, створені викладачем у процесі навчання. Суттєвим є використання діалогічного принципу, що зумовлено специфікою інструментально-виконавської інтерпретації, яка, з одного боку, передбачає діалог студента із митцем, з художнім образом, внутрішній мікродіалог, усвідомлення власного ставлення до музично-виконавської творчості, здатності усвідомлювати власне «Я», а з іншого – взаємопроникнення особистісних смислів у системі «студент-педагог», «студент-студент», «студент-аудиторія». Діалог передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію всіх учасників процесу художнього спілкування, передбачає спільний пошук осмислення та розв'язання художньо-виконавських завдань, розуміння кожного студента як суб'єкта процесу художнього спілкування, вміння оцінити та прийняти його думку, сприяє практичній реалізації його прагнення до саморозвитку, самоствердження й спричиняє, таким чином, використання у процесі музично-інструментальної інтерпретації індивідуально-диференційованого підходу.

Створення емоційного резонансу на основі взаєморозуміння, взаємоповаги й діалогового спілкування зумовлюється дидактичним положенням про залежність ефективності навчально-виховного процесу від організації оптимального педагогічного спілкування (О.Леонтьєв) за

принципом діалогічної взаємодії, що сприяє розвитку творчого потенціалу, забезпеченню «особистісно формувальної функції» (О.Бодальов).

Основою такого спілкування, як стверджують педагоги (А.Вербицький, В.Загвязинський, К.Левітан), є проблемно-діалогічний принцип навчання, котрий дає змогу не тільки ефективно розв'язувати поставлені завдання, формувати ціннісно-мотиваційну сферу, викликати активність суб'єкта художньої взаємодії, а й як засіб духовного спілкування, допомагає досягнути іншу свідомість, іншу індивідуальність через діалогічне спілкування з мистецькими творами (М.Бахтін, В.Біблер, М.Каган, І.Кон), осмислити й пристосуватися до ціннісного світу автора, вступити у внутрішній діалог з художнім образом, з автором і з самим собою, здійснити процес самоспілкування й самопізнання.

Проблемно-діалогічні ситуації виникають також в процесі пошуку методів і способів роботи над музичним образом на індивідуальних заняттях, у процесі розв'язання художнього завдання, обґрунтування й виявлення теоретично-практичних аспектів процесу аналізу-інтерпретації. Теоретичні проблемні ситуації в художньо-інтерпретаційному процесі пов'язані з різними видами музично-теоретичного аналізу; практичні проблемні ситуації виникають в процесі поступового пізнання-осягнення художньо-образного змісту, виконання окремих музичних елементів, знаходження тембрового забарвлення, засвоєння технічних труднощів, використання музично-виконавського досвіду і вміння знаходити нові способи відтворення змісту музичного твору.

Тому в процесі художньої інтерпретації проблемно-діалогічне спілкування передбачає розв'язування проблемних ситуацій, усунення причин їх виникнення у процесі роботи над інструментальними, вокальними та хоровими творами, якими можуть бути: недостатність володіння відповідними художньо-інтерпретаційними знаннями та вміннями в процесі роботи над художнім образом, відсутність цілісного сприйняття та володіння прийомами аналізу, відсутність навичок виконання в нових умовах (концертне виконання), невміння адекватно оцінити й передбачити кінцевий результат процесу художньої інтерпретації.

Аналіз наукової літератури щодо внутрішнього змісту, структури й особливостей художньо-інтерпретаційного процесу, який зумовлюється специфікою інструментально-виконавської діяльності вчителя музики, уможливорює стверджувати, що художньо-інтерпретаційний процес є складним, поліфункціональним утворенням, вимагає для свого здійснення володіння комплексом інтерпретаційних умінь, що

визначають рівень інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский ; под ред. М. Г. Ярошевского. – М. : Педагогика, 1987. – 345 с.
2. Катрич О. Стильові аспекти музично-виконавської інтерпретації / О. Катрич // Наук. вісн. НМАУ ім. П. І. Чайковського. – К. : НМАУ, 2000. – Кн. 4. – С. 59–65.
3. Київське музикознавство. Проблеми музичної інтерпретації : зб. наук. пр. – К. : Вид. Київ. держ. вищого муз. училища ім. Р. М. Глієра, 1999. – Вип. 2. – С. 4–14, 65–66.
4. Основи викладання мистецьких дисциплін : навч. посіб. / за ред. О. П. Рудницької. – К. : Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 1998. – 183 с.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва : (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Падалка Г. М. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
6. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. – М. ; Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1947. – 335 с.
7. Фейнберг С. Е. Мастерство пианиста / С. Е. Фейнберг. – М. : Музыка, 1978. – 225 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Горбенко Олена Борисівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін музичного відділення мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: музично-інструментальна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

УДК 37.332

СИСТЕМА ПЕРЕПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ: ЗАСВОЄННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Наталія ГОРДУЗ (Ужгород)

У сучасному інтелектуальному суспільстві велика надія покладається на інноваційну перепідготовку, оскільки вчитель постає як одна з найважливіших постатей суспільства, адже надзвичайно важливо трансформувати у самосвідомість вчителя необхідні національно-культурні та морально-психологічні цінності, інноваційні форми і методи навчання і, в цілому, засвоїти інноваційні технології навчання.